

כלי ראשון

הגדרת כלי ראשון: כלי שעמד על האש, וכעת הורידוהו מעל האש, כל זמן שהכלי חם שהיד סולדת בו, המניח בו דבר שאינו מבושל, יש בזה איסור בישול מהתורה¹, שהרי הוא מבושל בתולדות האור, וביארנו לעיל (...), שהמבשל בכה"ג יש בזה איסור תורה. ואם אין בסיר חום שהיד סולדת בו, מותר להניח בו דברי מאכל, ואין לחוש שיתבשלו, שהרי אין שם חום של יד סולדת.

ואין לחלק אם הסיר התחמם ע"י אש או ע"י כח החשמל כגון כירה חשמלית, או גופי חימום וכדו'². וכל זה הוא דווקא שהסיר ירד מהאש, אך כלי ראשון שעודנו על האש, אפי' אם אין היד סולדת בו אסור להניח בו דבר מאכל מבושל, (מצד מיחוזי כמבשל), וכ"ש מאכל שאיננו מבושל, ואף אם רוצה להניחו שם רק כדי שיפשיר, ובדעתו להסירו קודם שיגיע המאכל לכלל בישול, מ"מ הדבר אסור³. וע"ע לקמן.

תבשיל של מרק שנתבשל בהיתר, אחר שהעבירו מעל האש, אע"פ שעדיין הוא חם מאוד שהיס"ב, מותר לתת לתוכו דבר יבש, כגון חתיכות בשר או תפוחי אדמה מבושלים כל צורכם והם צוננים, לחממם⁴.

מלח (שלא עבר תהליך בישול⁵, וכך הוא המלח המצוי בימנו), מותר להניחו בכלי ראשון שירד מעל האש, כיון שלדעת רוב הפוסקים ומרן הש"ע אין המלח מתבשל אפי' בכלי ראשון. ויש מחמירין

¹ במשנה בשבת (מ"ב ע"א) איתא האילפס והקדרה שהעבירן מרותחים לא יתן לתוכן תבלין, אבל נותן הוא לתוך הקערה או לתוך התמחוי, ופרש"י שהעבירן מרותחין מן האור לא יתן לתוכן תבלין, דכלי ראשון כל זמן שרותח מבושל, אבל נותן הוא לתוך הקערה דכלי שני אינו מבושל, עכ"ל. וכתבו התוס' (שבת דף מ' ע"ב ד"ה שמע מינה), ורבינו יונה (עליות דרבינו יונה ב"ב י"ט:), ובר"ן (שבת מ"ח.), והמאירי (שבת ל"ו:), שכלי ראשון שהוא חם כיד סולדת בו, יש בו איסור מבשל. ומרן בב"י (סי' ש"ח סע'), הביא את מה שכתב בהגהות המרדכי, שקרוב הדבר דלא מיקרי כלי ראשון אלא אם סילקו מן האש מיד, אבל אם הניחו לעמוד להפיג רתיחתו הו"ל כלי שני, עכ"ד. ומרן כתב וז"ל: ולי משמע ממ"ש בפרק כירה גבי נתינת קיתון של מים כנגד המדורה, שכל זמן שהיד סולדת בו חשוב כלי ראשון, עכ"ל. וכן כתב בשלחן ערוך (סע' ט') וז"ל: כלי ראשון אפי' לאחר שהעבירוהו מעל האש מבושל כל זמן שהיד סולדת בו, לפיכך אסור ליתן לתוכן תבלין, וכו', עכ"ל. והמג"א (ס"ק כ"ח) כתב דאיתא בירושלמי שעשו הרחקה לכלי ראשון, אפי' אין היד סולדת בו, ע"ש. מ"מ כתבו האחרונים שהעיקר להקל בזה, ופירשו הירושלמי בעניין אחר, ע"י בשי"ך יו"ד (סי' ק"ה ס"ק ה'), ובפר"ח (סי' ס"ח ס"ק י"ח), ובביאור הגר"א (סי' ש"ח סע' ט'), וכ"כ המשני"ב (ס"ק ס"ד) ובשעה"צ (אות פ"ט), והכה"ח (אות ק"ה), ובמנו"א (הערה 48). ע"ש.

² כן נראה פשוט מסברא, ובפרט ע"פ מה שכתבו התוס' (...). שהטעם שכלי שני אינו מבושל הוא מפני חום הדפנות, א"כ בני"ד סיר שעמד על מקור חום ואש שעבר את שיעור יד סולדת, הרי הוא ככלי ראשון, וכ"כ בהלכה ברורה (סע' קל"ב).

³ יש בזה שתי טעמים, האחד שמא יחתה דהיינו שמא יעלה און יוריד את מעלות החום ויעבור על איסור מבעיר או מכבה, והטעם השני משום דמחזי כמבשל, ע"י בזה באריכות בהלכה ברורה (סע' פ"ג).

⁴ אלא שטוב להחמיר ולהמתין קצת לעשות כדברי הראב"ה והמרדכי, דס"ל שאם העביר הקדרה ואילפס מהאש כדי להפיג רתיחתן הוי ליה ככלי שני, וא"כ באופן שיש אפשרות להקל בקלות עדיף טפי למעבד הכי ע"י חזו"ע (שם עמ' שד"מ).

⁵ ע"י במשני"ב (ס"ק ע"ג).

שלא להניח את המלח אף בכלי שני שהיד סולדת בו.⁶ ובכלי שלישי לכו"ע מותר.⁷ אך בסיר שנמצא על האש, בכל אופן אסור מלח, שהרי בסוף יבוא לכלל בישול.

ומלח שעבר תהליך בישול, מותר לתתו אפי"א אם הסיר מונח על גבי אש מכוסה, או על גבי פלאטה חשמלית.⁸ ולסוברים שאין לחוש בפלאטה חשמלית למחזי כמבשל, או שאין הוא בגזרת שמא יחתה, אם התבשיל מבושל כל צורכו, מותר להוסיף בו מלח מבושל, ולערבבו.⁹

אך לדעת מרן ראש הישיבה זצוק"ל ועוד, אסור להניח על פלאטה אפי"א דבר שהתבשל מערב שבת, אלא רק אם יעשה הפסק בטס של מתכת א"כ אסור להוסיף מלח בסיר אף שהתבשל מלפני שבת.

ואם נתן מלח באיסור, בסיר שהוא על האש, אם לא היה בתבשיל מלח כלל, אסור להנות מהתבשיל עד מוצ"ש.

ואם היה מלח בתבשיל, מותר לאכול את התבשיל, כיון דזה וזה גורם, (כלומר המלח ששם מער"ש והמלח ששם בשבת). ועוד יש לחלק כמה כמות של מלח הוא הניח שם, דהיינו אם הוא שם מעט מלח, שיעור שאם לא היה בסיר מלח כלל, המלח ששם בסיר לא היה נותן טעם כ"כ, אך אם שם כמות גדולה שרק בכמות זו יש בו כדי לתת טעם בכל התבשיל, אסור להנות ממנו.¹⁰

ותדע שיש סוגי מלח היום שעוברים תהליך בישול מלא, ויש סוגי מלח שעובר רק הידוי, וצריך לבדוק, כל דבר לגופו. ובמדריך הכשרות של העדה החרדית כתבו (התשפ"ג עמ' 127), **שכל סוגי המלח בימנו אינם מבושלים**, ובספר שבות יצחק (חלק ט' פרק כ"ד) כתב שרק המלח המשווק למפעלים עובר תהליך בישול אך המלח המשווק לחנויות אינו עובר אלא רק ייבוש בתנור, ע"ש. ואף לדין שאין בישול אחר אפיה, מ"מ אין המלח נחשב כמבושל שהרי רק מיבשים אותו, ולא אופים אותו, וע"י לקמן בדיני הכנת התה בשבת מה שנכתב בזה. ועכ"פ הנפק"מ בזה היא רק בהנחה של המלח בתוך הסיר שהוא על האש או על הפלאטה, או לאשכנזים היוצאים ביד רמ"א. שהרי לדעת מרן בכלי ראשון ממ"נ הדבר מותר.

⁶ בגמ' בשבת (מ"ב ע"ב) נחלקו האם מלח מתבשל בכלי ראשון או לא, עיקר המח' היא האם צירכא מילחא בישולא כבישולא דתורא, דעת עמודי ההוראה, להקל כלישנא בתרא, וכן דעת רוב הראשונים, ויש כמה מהראשונים שכתבו שהמחמיר תבא עליו הברכה. מרן בש"ע (סעי' ט') פסק וז"ל: כלי ראשון אפי"א לאחר שהעבירו מעל האש, מבשל כל זמן שהיד סולדת בו, וכ"י, אבל מלח מותר ליתן לתוכו כין שהעביר מעל האש, דצירכא מילחא בשולא כבישולא דתורא, ויש מי שאוסר לתת לתוך כלי זה בשר מלוח אפי"א הוא של שור, עכ"ל. וכתב הרמ"א (שם) ויש אוסרים לתת מלח אפי"א בכלי שני, כל זמן שהיד סולדת בו, והמחמיר תבא עליו ברכה, וכ"י עכ"ל. וכתב המאירי (שם) שאע"פ שהמלח נימוח אף בכלי שני, מיחוויו אינו בישולו, שהרי אף בצונן אתה רואה כן, עכ"ד. והביאו המשנ"ב (ס"ק ס"ז).

⁷ כ"כ בשו"ת אגרות משה (או"ח חלק ד' סי' ע"ד עניני בישול אות י"ז), והוסיף שלא שייך להחמיר בזה, ובפרט שמעיקר הדין מותר אפי"א בכלי ראשון, ע"ש.

⁸ שהרי מצד איסור בישול אין לחוש, כיון שהמלח כבר מבושל, ומצד איסור של מחזי כמבשל, אין לחוש שהרי האש מכוסה. ובפלאטה לדעת מרן מופה"ד זצוק"ל ועוד, שאין לחוש בה למחזי כמבשל, א"כ מותר לתת לתוך הסיר דברי מאכל שאין לחוש בהם לבישול (עי' חזו"ע). ואם אין האש מכוסה יש לאסור, שהרי יש לחוש למחזי, וע"י הלכה ברורה (בבירור הלכה ס"ק קמ"ו ושער הציון אות קפ"ד).

⁹ ע"י בש"ע (סעי' י"ח), וכ"כ ההלכה ברורה (סעי' קפ"א), וע"ע....

¹⁰ כתב הרמ"א (שם) וז"ל: ואם עבר ונתן מלח אפי"א בכלי ראשון, אפי"א הוא על האש שעבד איסורא, מותר המאכל, דהמלח בטל לגבי המאכל. עכ"ל. וביאר המשנ"ב (ס"ק ע"ג) דאע"ג דמידי דעביד לטעמא לא בטל, שאני הכא דהוי זה וזה גורם, כיון דהכא מיירי שנמלח גם כן מערב שבת, וגם מיירי דהמלח שנתן עכשיו לא

היה בו כדי ליתן טעם בקדירה זולת המלח של אתמול, אבל אם היה במלח של עכשיו לבדו כדי ליתן טעם, אסור המאכל עד מוצאי שבת, אם נתן בכלי שעומד על האש, ע"כ וביאר בשער הציון והיינו טעמא דלאחר שהעבירו מעל האש קי"ל דמדינא מותר בכלי ראשון, ע"ש. וע"ע ברמ"א (יו"ד סי' צ"ח סע' ח' ובהוראה ברורה ס"ק).